

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2025.22>**Т. Б. Шаповал***orcid.org/0000-0001-5493-1917**кандидат історичних наук, доцент,**доцент кафедри державно-правових дисциплін**Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Податкова система у всьому світі є однією із найвпливовіших економічних чинників на ринкові відносини. Від того, наскільки економічно правильно побудована система оподаткування тієї чи іншої країни, залежить дієве функціонування всієї господарської діяльності. На сьогодні, розвинуті країни світу прагнуть свої внутрішні системи оподаткування оптимізувати. Система адміністрування податків і зборів в Україні витратна для держави та бізнесу, внаслідок чого вона не здатна знизити частку тіньової економіки. Відтак, для нашої країни використання зарубіжного досвіду оподаткування є позитивним досвідом для покращення власної податкової системи.

Так, в умовах розвитку України до 24 лютого 2022 року як правової, демократичної держави, інститут оподаткування фізичних осіб, в тому числі і державних службовців забезпечував виконання основної функції держави, а саме поповнення дохідної частини бюджету для задоволення потреб суспільства. З часу повномасштабного вторгнення росії в Україну питання оподаткування набуло надзвичайної актуальності, оскільки важливе фінансування Сил оборони та забезпечення фінансової стабільності. Державні службовці, як представники органів влади та носії публічного інтересу, повинні бути прикладом сумлінного виконання обов'язків, у тому числі – в частині сплати податків. Саме тому міжнародний досвід демонструє різні підходи до цього питання, які залежать від правової системи, рівня прозорості, соціально-економічного розвитку та традицій державного управління.

Теоретико-практичні аспекти реформування системи оподаткування тривалий час досліджуються вітчизняними науковцями в царині державного управління, економіки, права. Особливу зацікавленість становлять наукові роботи В. Білоуса, Р. Вебер, Д. Вілсон, Л. Воронової, О. Данілова, А. Ковальчука, Н. Ткаченко та інших. Тому порівняння закордонного та вітчизняного досвіду оподаткування державних службовців не було ґрунтовно досліджено, що підкреслює актуальність цього вивчення.

Мета статті полягає у дослідженні закордонного досвіду оподаткування і розробці порад щодо

впровадження його певних аспектів у вітчизняну практику. Вивчення підходів до оподаткування зарубіжних країн в нинішніх соціально-економічних умовах. Завданням дослідження є забезпечення податкової справедливості, збільшення прозорості та доброчесності.

При дослідженні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці можливості його впровадження у вітчизняній практиці чималий інтерес становлять системи податкового адміністрування США і Канади. Такий інтерес зумовлений тим, що США і Канада є федеративними країнами, в яких місцеві органи влади мають традиційно високий рівень автономії в керуванні місцевими справами. Україна, як відомо, хоча і є унітарною державою, але проголосила курс на децентралізацію та спрощення державного управління, розширення прав та повноважень регіональних органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики, ширшому представленні місцевих громад в керуванні державними справами на певній території. Вказане виявлятиметься і у сфері податкового адміністрування [1, с. 30].

Фундаментом американського податкового законодавства є Кодекс внутрішніх доходів 1954 року, який є описом всіх законів, ухвалених з часу введення податку на прибуток у 1913 році. Закони про зміни та доповнення до кодексу, що приймалися після 1954 року, оформлюються як його окремі розділи.

Кодекс надає Казначейству США повноваження приймати регуляторні документи, які покликані посилити положення кодексу. Періодично Казначейство видає рішення, що відображають зміни, запроваджені регуляторними документами. Казначейство разом зі Службою внутрішніх доходів США випускає правила, інструкції, роз'яснення та інші документи, які не є законами і називаються постановами про доходи [3, с. 11].

У США три щаблі податкової системи: федеральна, штатна та місцева. Сукупна сума податкових надходжень у всі ланки бюджетної системи США майже порівну поділена між федеральним бюджетом та штатним місцевим бюджетом. Це свідчить про відносну децентралізацію, що від-

повідас сучасним тенденціям розвитку державних фінансів [2, с. 109].

Підґрунтям податкової системи США є прогресивне оподаткування прибутків, що свідчить, що ставка податку зростає зі збільшенням прибутку. Це стосується всього працюючого населення країни. Проте наявні деякі аспекти державної служби дозволяють застосування податкових пільг або відрахувань.

Як приклад можемо розглянути федеральний податок на прибутки: усі громадяни, сплачують цей податок, що містить різні ставки залежно від рівня прибутку. Ставки варіюються від 10% до 37% на найбільші прибутки.

Не менш важливими є податки на соціальне страхування та Medicare: працівники, зокрема державні службовці, повинні сплачувати податки на соціальне страхування (Social Security) та медичне страхування (Medicare). Податкова ставка складає 7,65% від заробітної плати (6,2% на соціальне страхування та 1,45% на Medicare), причому ставка на соціальне страхування має обмеження на максимальний прибуток, з якого цей податок стягується.

До головних федеральних податків США відносять: федеральний прибутковий податок з населення; федеральний податок на прибуток корпорацій; податкові відрахування до фондів соціального страхування (сплачують як роботодавці, так і наймані робітники); федеральний податок на спадок та дарування; федеральні акцизи; мито [4, с. 190].

З характерних особливостей оподаткування в США можна виділити наступне:

1) законодавство США чітко не ділить податки на федеральні, податки штатів і місцеві. Кожен штат має право затверджувати свої податки, необхідно лише дотримуватись законодавчих вимог;

2) можливе одночасне оподаткування податками федерального уряду, владою штатів та місцевими органами управління;

3) податкова система США в основному спрямована на прямі податки. Так, майже в кожному штаті обов'язковий до сплати податок з продажів, натомість такого податку як ПДВ не існує.

Таким чином, в якості основних податків, які сплачують резиденти США є:

- федеральний податок на доходи – прогресивний, залежно від розміру доходу;

- податки на соціальне забезпечення та Medicare (FICA) – для фінансування системи соціального забезпечення;

- штатні та місцеві податки – варіюються в залежності від штату та місця проживання;

- податки на заробітну плату – деякі місцеві органи влади стягують додаткові податки на доходи;

- податки на вигоди – пільги, отримані від уряду, можуть бути оподатковані;

- податки на приріст капіталу – для доходу від інвестицій [5, с. 86].

Має свої особливості податкова система Канади. Подібно до системи США, вона має три рівні: федеральний, провінційний (включаючи територіальні утворення) та муніципальний. Як і в Сполучених Штатах, основна частина податкових надходжень (приблизно 60-65%) спрямовується до федерального бюджету. У структурі податків переважають прямі податки. Водночас із непрямими податками у Канаді склалася доволі специфічна ситуація: окрім федерального податку на додану вартість (ПДВ), багато провінцій додатково запроваджують власні податки з продажів. Також Канада є однією з провідних країн за рівнем акцизних ставок. Це не дивно, зважаючи на серйозну проблему контрабанди тютюнових виробів, якими буквально перенасичена територія країни.

У Канаді налічується приблизно 172 тисячі федеральних державних службовців, не включаючи працівників державних підприємств. На федеральному рівні функціонують 20 міністерств і понад 70 різноманітних установ, зокрема агентства, комітети, служби, секретаріати тощо. Відтак, у Канаді для державних службовців діє низка основних податків, серед яких: податок на особисті доходи; акцизні збори; податок на додану вартість (ПДВ); податок з продажів; податок на нерухомість для фізичних і юридичних осіб [6, с. 172].

Податок на доходи громадян має прогресивну шкалу і сплачується раз на рік за підсумками календарного року. Він стягується як на федеральному, так і на провінційному рівнях. Така ж система застосовується і до корпоративного податку.

Подання податкової декларації в Канаді – досить складний процес для звичайної фізичної особи. У ньому беруть участь усі організації, пов'язані з джерелами доходу платника. Роботодавці щороку надають працівникам довідки про доходи, оформлені за стандартною формою. Фінансові установи, зокрема банки, надсилають клієнтам інформацію про отримані відсотки. Найбільшу складність для платників становить необхідність зібрати всі ці документи докупити. У країні активно працює багато податкових консультантів – здебільшого з економічною освітою – які за оплату допомагають легально зменшити податкове навантаження.

Канадська торгівельна система має одну особливість, яка часто дивує туристів. Ціни на товари в магазинах і в меню ресторанів зазвичай не включають податок з продажів. У підсумковому рахунку він додається окремо, тому

загальна сума оплати виявляється на 11–13% більшою, ніж очікувалось. Для місцевих мешканців це звична практика, і вони зазвичай без проблем орієнтуються у фінальній сумі до сплати [7, с. 116].

Цікавою для аналізу є французька система оподаткування, вирізняється суворим контролем за дотриманням податкової дисципліни. У разі несвочасного подання податкової декларації податок стягується в повному обсязі, а додатково нараховується штраф у розмірі 0,75% за кожен місяць прострочення (що становить 9% річних). Якщо ж буде виявлено умисне приховування доходів з метою ухилення від сплати податків, передбачено значно жорсткіші санкції – штраф у розмірі від 40% до 80% від суми нарахованого податку.

Податкові надходження у Франції становлять близько 90% державного бюджету. Всі збори адмініструються єдиною податковою службою. Основними видами податків є непрямі, прямі та гербові збори, причому непрямі податки займають провідне місце. Зокрема, податок на додану вартість (ПДВ) становить 50% від усіх непрямих податків. Податкове законодавство чітко розмежовує місцеві податки та податки, що йдуть до центрального бюджету.

Основні федеральні податки включають: ПДВ, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, мита на нафтопродукти, акцизні збори (зокрема на сірники, мінеральну воду, авіаперевезення), податок на нерухомість, мита та податки на прибуток від цінних паперів тощо.

Основні місцеві податки охоплюють туристичний збір, податок на родину (що складається з трьох частин: податку на житло, земельного податку на будинки та будівлі, а також податку на землю), податок на професію, податки на збір території, на використання комунікацій та на продаж нерухомості. Загалом місцеві податки складають 30% від загального податкового навантаження і фінансують 40% місцевих бюджетів.

Найбільш важлива дохідна стаття державного бюджету Франції – податок на додану вартість (ПДВ), який запроваджений у 1954 році на операції виробничого та комерційного характеру [8, с. 409].

Прибутковий податок з фізичних осіб становить близько 1/5 від доходів державного бюджету Франції. Він поширюється на всі доходи, отримані фізичною особою протягом року як у Франції, так і за її межами. Це включає заробітну плату, пенсії, ренту, доходи від комерційної та некомерційної діяльності, а також різні винагороди. Платником цього податку є так звана фіскальна одиниця, що включає сім'ю (подружжя та осіб, які перебувають на утриманні). Для осіб,

що не перебувають у шлюбі, фіскальною одиницею є сама людина [9, с. 16].

Порівнюючи податкову систему Франції з українською, можна відзначити вищу ефективність французької моделі. Багато її переваг чітко контрастують з проблемами, характерними для української податкової системи: слабкий територіальний аспект, низька ефективність збирання податків, недостатньо виражена соціальна функція та суперечливість багатьох податків. Однак важливо враховувати різницю у часі, протягом якого ці системи розвивалися. Українська податкова система ще перебуває на етапі становлення, і її перевагою є те, що вона має можливість використовувати досвід інших країн для вдосконалення.

Для порівняння американської, європейської податкових систем варто зупинитися і на характеристичі японської системи. Сучасна податкова система Японії включає такі основні податки: податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок), податок на прибуток корпорацій, податок на майно фізичних і юридичних осіб, податок на спадщину та дарування, акцизи, податок на додану вартість, мита та податок на проживання.

Податок на прибуток корпорацій має комбіновану систему розподілу між різними рівнями бюджету: національна ставка складає 33,48%, префектурний податок становить 5% від національної ставки (або 1,67% від прибутку), а муніципальна ставка – 12,3% від національної ставки (або 4,12% від прибутку). Таким чином, загальна ставка оподаткування прибутку юридичних осіб складає близько 40%.

Податок на майно фізичних і юридичних осіб стягується за єдиною ставкою 1,4% від вартості оподаткованого майна, яке переоцінюється кожні три роки. До оподаткування підлягають нерухомість, цінні папери та депозити. Одним з найстаріших видів майнового оподаткування є земельний податок, який нині стягується на основі кадастрової оцінки землі.

У 1989 році в Японії був введений 3%-й податок на споживання (податок з продажу), який пізніше був трансформований у податок на додану вартість європейського зразка, що нині має ставку 5%. Система акцизів включає податки на алкоголь, тютюнові вироби, нафтопродукти, електроенергію, автомобілі та побутові послуги [10, с. 136].

Варто відзначити, що аналіз податкової системи Японії є важливим, оскільки ця система, як і сама економіка країни, демонструє високий рівень гнучкості та здатність адаптуватися, чутливо реагуючи на зміни в економічній і соціальній сферах. Унікальність податкової політики Японії забезпечується поєднанням високих тем-

пів економічного зростання і помірного рівня державних витрат порівняно з іншими країнами.

Отже, міжнародний досвід оподаткування демонструє, що ефективні податкові системи поєднують справедливість, стимулювання економічного зростання та забезпечення фінансової стабільності. Розвинуті країни використовують різні стратегії і підходи, вивчаючи і адаптуючи один до одного найкращі практики для вирішення своїх економічних і соціальних проблем. Цей досвід може бути корисним для України, яка може використати міжнародний досвід для вдосконалення своєї податкової системи.

Література

1. Проскура К.П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування. Економічний часопис – XXI. 2012. № 7–8. С. 30–34.
2. Податкові системи зарубіжних країн: навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 210 с.
3. Карлін М. І. Податкові системи країн Америки: навч. посіб. / М. І. Карлін, Н. І. Ліповська-Маковецька. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 232 с.
4. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. Київ : Кондор, 2004. 384 с.
5. Вінниченко О.Л. Аналіз закордонного досвіду використання спрощеної системи оподаткування. Вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2013. №4. С. 85–90.
6. Лапшин С.А. Політологія Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей Ред. Струкевич О.К., Конотопенко О.П., Лапшин С.А. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016 р. 403 с.
7. Ломака Є. А. Дослідження існуючих систем оподаткування в країнах з розвинутою економікою. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм». Вип. 9, 2019. С. 115–120.
8. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навчально-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. Н. М. Ткаченко. К.: Алерта, 2004. 554 с.
9. Нідзельська О. Система оподаткування у Франції. Вісник податкової служби України. 1999. 33 с.
10. Кашуба Я. М. Система оподаткування як чинник активізації підприємницької діяльності в Японії та Україні. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 3 (7). С. 134–138.

Анотація

Шаповал Т. Б. Міжнародний досвід податкової політики: виклики та можливості для України. – Стаття.

В статті розглянуто характерні особливості функціонування податкових систем провідних країн світу. Зокрема, урахування специфіки та основних тенденцій розвитку податкових систем провідних держав в національному законодавстві є важливим чинником, що може як сприяти, так і ускладнювати економічну взаємодію країни з міжнародними партнерами. Такий підхід має істотне значення для підвищення ефективності зовнішньоекономічних відносин.

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої конкуренції між країнами за інвестиційні ресурси вивчення міжнародного досвіду оподаткування набу-

ває особливої актуальності. Податкова політика відіграє ключову роль у формуванні сприятливого економічного середовища, стимулюванні підприємницької активності та забезпеченні стабільного надходження коштів до державного бюджету. У роботі розглядаються особливості функціонування податкових систем у таких країнах як США, Канада, Франція та Японія з акцентом на структуру податкових надходжень, рівень податкового навантаження, адміністрування податків.

З огляду на це, вивчення особливостей функціонування податкових систем провідних країн світу є актуальним завданням, оскільки воно дає змогу раціонально вдосконалювати окремі аспекти міжнародного співробітництва, зокрема в податковій сфері, та мінімізувати вплив негативних чинників і специфічних рис оподаткування в окремих державах.

Здійснено порівняльний аналіз підходів до прямого та непрямого оподаткування, а також податків на доходи фізичних і юридичних осіб, споживання, майно та екологічних податків. Зроблено висновки щодо можливостей адаптації найкращих практик до українських реалій, з урахуванням національних особливостей, потреб державного бюджету та вимог бізнес-середовища.

Для України вивчення світового досвіду оподаткування є особливо актуальним у контексті необхідності глибокого реформування національної податкової системи. Серед ключових пріоритетів податкової політики мають бути впровадження сучасних цифрових технологій, ефективна протидія тіньовій економіці, а також забезпечення стабільності та передбачуваності податкового законодавства. Адаптація найкращих міжнародних практик повинна здійснюватися з урахуванням українських економічних умов, соціальних потреб та правових особливостей, що забезпечить підвищення прозорості, фінансової ефективності й довіри з боку платників податків.

Ключові слова: оподаткування, міжнародний досвід, податкова система, бюджет, податок.

Summary

Shapoval T. B. International Experience in Tax Policy: Challenges and Opportunities for Ukraine. – Article.

The article discusses the key features of the tax systems in leading countries worldwide. Specifically, the consideration of the specifics and main trends in the development of tax systems in advanced nations within national legislation is an important factor that can both facilitate and complicate a country's economic interaction with international partners. This approach is crucial for enhancing the effectiveness of foreign economic relations.

In the context of globalization and increasing competition between countries for investment resources, studying international taxation experience has gained particular relevance. Tax policy plays a key role in creating a favorable economic environment, stimulating entrepreneurial activity, and ensuring stable revenue flows into the state budget. The paper examines the features of tax systems in countries such as the USA, Canada, France, and Japan, with a focus on the structure of tax revenues, the level of tax burden, and tax administration.

In this regard, studying the characteristics of the tax systems of leading countries is an important task, as it enables the rational improvement of certain

aspects of international cooperation, particularly in the tax sphere, and minimizes the impact of negative factors and specific features of taxation in individual countries.

A comparative analysis of approaches to direct and indirect taxation, as well as taxes on the income of individuals and legal entities, consumption, property, and environmental taxes, was conducted. Conclusions were made regarding the potential adaptation of best practices to the realities of Ukraine, taking into account national peculiarities, the needs of the state budget, and the requirements of the business environment.

For Ukraine, studying global taxation experience is especially important in the context of the need for profound reform of the national tax system. Key priorities of tax policy should include the implementation of modern digital technologies, effective counteraction to the shadow economy, as well as ensuring stability and predictability of tax legislation. The adaptation of best international practices should be carried out considering Ukraine's economic conditions, social needs, and legal specifics, which will ensure increased transparency, fiscal efficiency, and trust from taxpayers.

Key words: taxation, international experience, tax system, budget, tax.